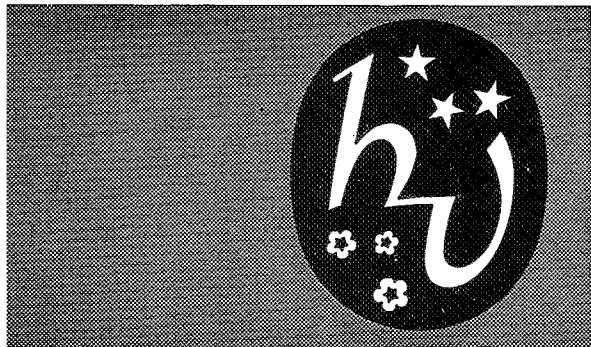

Ik kan me voorstellen dat de lezer op dit ogenblik meer behoefte heeft aan een strandstoel of – je kunt nooit weten – misschien wel een droge regenjas, dan aan een excursie naar het Erasmushuis. Niemand zal u dit kwalijk nemen. Het Erasmushuis staat ook niet, naast de Dom en het Spoorwegmuseum op de lijst van bezienswaardigheden, die men per se in Utrecht „gedaan” moet hebben en dat is heel gelukkig, want de heer van den Ban zou zich beslist geen raad weten, als we plotseling met ons allen de trappen op kwamen stommelen om het huis te bezichtigen.

Wat me altijd als ik er kom opvalt, is het grote aantal bellen dat op een rijtje onder elkaar aan de post van de deur zit, met allemaal een plaatje eronder: iedere afdeling heeft zijn eigen bel. Soms denk ik wel eens, wat zou er nu gebeuren, als je per ongeluk met je huwelijksmoeilijkheden op de emigratie-bel drukte? 't Zou wel een afdoende oplossing zijn, meteen hup, op de boot naar Australië! Omgekeerd lijkt het me ingewikkelder. Nee, dat kan niet, dat geeft paniek! 'Peniek', zoals Wim Kan zegt. 'Peniek...'

Een paar weken geleden ben ik dus een hele ochtend op het Centraal Bureau geweest, gewoon eens rondkijken, en de heer van den Ban was zo vriendelijk om me uitvoerig in te lichten over alles wat er omgaat en dat is veel. Er wordt daar hard gewerkt en o ja, ik weet het wel, u hebt vakantie of u hebt het net gehad of u bent ijverig aan het koffers pakken en uw hoofd staat helemaal niet naar administraties en kaartsystemen! Ik durf de woorden dan ook nauwelijks op te schrijven en ik beloof u, later zullen we de heer Van den Ban zelf wel eens aan het woord laten over al die wetenswaardigheden, maar er moet me nu één ding van het hart. Bestuurderen in den lande, ieder systeem, hoe mooi ook, valt onherroepelijk in het water als gij – niet de staten, maar gij, gij, gij! – zelf thuis uw administratie niet bijhoudt. Daar klopt het weer niet en dan komt er... 'peniek!'

Doet u het even, na de vakantie?

Nu laat ik u weer alleen, met de strandstoel of de regenjas.

Foto W. Dimmendaal

Geweld; een cultureel vraagstuk (I)

Onze eeuw kan gekenschetst worden als de eeuw van het geweld, maar welk tijdperk kan dat niet. Onze doelmatige communicatiemiddelen met hun wereldwijd bereik doen het ons onvermijdelijk duidelijker beseffen; opstand in Tokio, Calcutta, Algiers, Johannesburg, Little Rock. Men kan erop wijzen, dat revoluties en oorlogen in vroeger eeuwen voornamelijk van economische aard waren, terwijl onze tijd de opkomst heeft gezien van ideologische botsingen en heerszuchtig sadisme. Maar zo goed als ideologische ondernemingen teruggebracht kunnen worden tot economische belangen, zo goed kunnen vele historische oorlogen (bv. de Kruistochten) ideologisch genoemd worden. De begeerte naar macht van een Hitler is even psychopatisch als ideologisch en economisch. En wat betreft nodeloze wreedheid; de Spaanse Inquisitie beging evenveel berekende en perverse gruwelen als de nazi-concentratiekampen. Geweld en wreedheid behoren niet tot een bepaald tijdperk. Een andere drogredenering is, ze speciaal aan bepaalde volkeren of beschavingen toe te schrijven, de Hunnen, Mongolen, Duitsers, Japanners, of de Westerse in tegenstelling tot de Indische cultuur.

Het lijkt echter waarschijnlijker, dat, terwijl omstandigheden bepaalde volken tot een bepaald geweld kunnen brengen op een bepaald tijdstip, en de omvang van hun verwoestingen de aandacht van de wereld trekt, de kracht tot geweld in allen ligt. De Gestapo is latent in iedere samenleving, en alle landen zouden kunnen bijdragen tot het Vreemdelingenlegioen.

Feitelijk is een van de meest alarmerende ontdekkingen van de welvaartstaat en de maatschappij van de overvloed het besef geweest, dat de drang tot geweld in het geheel niet overwonnen wordt door een hoge levensstandaard, en gelijke ontwikkelingskansen. De teddyboys in London en Liverpool zijn jongelui met te veel geld op zak, die mensen aflossen „voor de grap” zoals Amerikaanse nozems zeggen.

We zouden de conclusie kunnen trekken, dat veiligheid verveling brengt: Amerika heeft 9.000.000 alcoholisten en Zweden het hoogste zelfmoordpercentage van de wereld. Gedurende de vijftiger jaren was het in Zweden à la mode om te zeggen „Wat Zweden nodig heeft is een oorlog.”

Het lijkt haast, alsof de mensheid het moeilijk vindt, om te leven in een toestand van rustig evenwicht, alsof de meeste mensen de opwinding van het risico en de strijd nodig hebben.

Geweld is de meest natuurlijke uiting van vitaliteit, het geweld van de jungle laat het in zijn

oervorm zien. Al zijn verstand ten spijt wordt de mens geregeerd door een dergelijke wet; de combinatie van gezondheid en brutaliteit (Nietzsche's blonde bestie), contrasteert met die van de ziekelijke geleerde. De mens is een evenwichtstoestand tussen emotie en rede (noch engel noch duivel); hij ontwikkelt het een ten koste van het ander. Tenzij we ons een Houyhnhnmland of een Brave New World wensen, zullen we altijd rekening moeten houden met een potentieel van gewelddadige energie onder de oppervlakte van ieders gezonde maatschappij. Mensen zijn geneigd zich evenveel door hun antipathieën als door hun voorkeuren te laten leiden, en een afkeer van iets kan snel omslaan in agressiviteit. Veelvuldig is de aandacht gevestigd op de nauwe relatie tussen geweld en creativiteit, zoals in de artistieke bloei van de Renaissance, of bij figuren als Dostoevsky.

In onze tijd hebben schrijvers zoals Thomas Mann de dodelijke invloeden van de civilisatie bestudeerd – het tandbederf en de zenuwachtige glimlachjes. „Alles begrijpen is alles vergeven,” verlamt uiteindelijk iedere morele activiteit. „De besten missen alle overtuiging en de slechtsten zijn vol gepassioneerde heftigheid.” Juist tegen de verzwakkende werking van meelij predikte Nietzsche zijn filosofie van de regeneratie. De rationele humanist zal literatuur niet met de werkelijkheid verwarren en zal de cultus van het bloed slechts beperken tot zijn lectuur. (Lawrence, Lorca...), maar hij zal nooit vergeten, dat de mens, als alle dieren, een met energie geladen schepsel is, en dat slechts weinig mensen hun energie langs intellectuele weg kunnen uitleven. Cultuur is de vorm, waardoor zij gebonden en geleid wordt.

Maar al te vaak zijn wij bij de benadering van het vraagstuk van het geweld geneigd om aan te nemen, dat uiteindelijk alle mensen – althans een aanzienlijk aantal – ertoe gebracht kunnen worden rationeel te handelen. Het democratisch principe van algemeen stemrecht berust op deze hypothese, vandaar het feit, dat massa-opvoeding altijd de sluitsteen van de democratie is geweest. Maar tot op heden is er nog geen duidelijk bewijs, dat opvoeding de mensen kan leren zelf efficiënt te denken. Integendeel, het recente werk van sociologen doet vermoeden, dat de Amerikanen met alle liberale opvoeding, die zij hebben genoten, meer en meer door anderen bestuurd en georganiseerd worden. Vance Packard's analyse van de Amerikaanse reclame-methoden (de verborgen verleiders), maakt duidelijk dat, zelfs in een zo eenvoudige aangelegenheid als het win-

Slot op pag. 3

**Uitgave van het Humanistisch Verbond – Verschijnt om de veertien dagen
16e jaargang no. 15 – 12 augustus 1961**

Kritisch allerlei

Vakantie, een begrip waar velen van ons een jaar lang „naar toe leven” en dat in ieder geval voor iedereen de mogelijkheid inhoudt in een andere vorm zijn tijd te besteden dan dat in de dagelijkse gang van zaken mogelijk is. Het kan een verfrissend bad zijn, waarna wij onze taak in de maatschappij weer wat blijmoediger kunnen hervatten, en wij hopen dat het dat voor u dit jaar ook mag zijn of, wie weet, al geweest is.

Vakantie in Nederland wordt overigens een jaarlijks toenemend probleem, omdat men tegenwoordig wel op oudejaarsavond om twaalf uur naar de telefoon moet snellen om nog een plaatsje in de badplaatsen of in de in ons land zo schaarse bossen te veroveren. Een probleem dat in omvang toeneemt naarmate onze werkzame V.V.V.'s het buitenlandse bezoek met steeds toenemend succes bevorderen. Misschien is dat ook wel een reden waarom een steeds toenemend aantal Nederlanders zijn heil maar in het buitenland gaat zoeken. Maar intussen blijft de meerderheid nog binnen onze grenzen en men zal de daar beschikbare plaats moeten delen met onze buitenlandse gasten. Daar is op zichzelf niets op tegen, het draagt misschien zelfs wel iets bij tot het saamhorigheidsgevoel waar het ons in Europa al te lang aan heeft ontbroken. Toch zit er een maar aan dat steeds toenemend buitenlandse bezoek. Die maar zit - laten wij dat vooropstellen - niet, of althans slechts zeer ten dele, aan de kant van de bezoekers. Hij zit veel meer bij de Nederlanders die in iedere toerist een soort wandelende portemonnee zien en geen ander doel voor ogen hebben dan uit die portemonnee zoveel mogelijk merken, franken of wat dan ook in de huppe van doen belanden. Het zijn vooral die Nederlanders die ertoe bijdragen dat Nederland zijn bezoekers niet altijd even waardig weet te ontvangen. Misschien zijn de klachten over regelrechte afzetterij hier niet talrijker dan in Zwitserland of Italië, wij hebben daar geen cijfers over ter beschikking, maar dat er op vele plaatsen iets schort aan de stijl waarin men zijn gasten ontvangt, staat voor ons wel vast.

Verwoede pogingen van Zandvoorts burgemeester ten spijt, menen vele pensionhouders en kamerverhuurders hun gasten (uit Nederland, België, Frankrijk, Engeland en Duitsland) geen betere dienst te kunnen bewijzen dan hun raam te behangen met een bordje „Zimmer frei”. Dat is niet alleen een belediging voor de Neder-

landse clientèle, die men op die manier eigenlijk te verstaan geeft dat zij op zijn minst niet gewenst is, het stoot niet alleen gasten uit niet-Duitstalige gebieden af, maar het is bovendien een onderschatting van de bezoekers die men wel wenst aan te trekken, want zouden die Duitsers echt niet begrijpen wat het bordje „Kamers te huur” betekent? Er hapert iets aan onze stijl als wij de voornaamste categorie van onze bezoekers op deze hielenlikkende manier ontvangen en als wij die bezoekers niet kennis laten maken met wat nu typisch Nederlands is (waarom gaat men anders naar het buitenland met vakantie?), maar integendeel alle mogelijke moeite doen om alles zo Duits mogelijk te doen schijnen.

Het toppunt van dit soort markenjagersmentaliteit vonden wij in de nabijheid van Egmond aan Zee. Worden onze badplaatsen gesierd met de verleidelijke toevoeging „aan Zee”, de Duitser pleegt dit verlokkelijk perspectief aan te duiden door vóór de naam van zijn badplaats „Bad” te zetten. Welnu, de nijverse Egmondse middenstand heeft gemeend er goed aan te doen de weg naar deze Nederlandse badplaats te moeten opsieren met een enorm richtingbord met een gele kleur en zwarte letters waarop de naam „Bad Egmond” is geschilderd. Het bord is precies zo uitgevoerd als die welke wij langs de grote Duitse autowegen aantreffen en (wrange bijzonderheid) precies zoals de borden die in de oorlog de zo vertrouwde A.N.W.B.-wijzers vervangen. Wij kunnen ons nog maar al te goed herinneren hoe wij die gehate borden in mei 1945 op onze knieën in stukken braken. Dat men dat laatste in Egmond vergeten is (of althans maar liefst vergeten wil) is misschien wel terecht: met haat bouwt men geen verenigd Europa op.

Maar het is tacteloos dergelijke herinneringen weer wakker te roepen bij mensen die minder snel om commerciële redenen vergeten, en het is bovendien stijlloos tegenover de Duitse als andere bezoekers. Hoe het ook zij, mocht u dit jaar naar Egmond willen, weet dan dat men u er blijkbaar liever niet ziet. Tracht u maar niet, zoals uw redacteur, het bestuur van de plaatselijke V.V.V. (of moeten we zeggen Fremden-verkehrsverein?) hierover te interpellieren: men antwoordt u eenvoudig niet. Zelfs beleefdheid is er tegenover Nederlandse gasten niet meer bij.

Mocht u het om deze of misschien om andere redenen liever in het buitenland zoeken,

dan ziet u zich toch ook voor mij niet geringe problemen gesteld. De berichten van de laatste maanden maken bij voortdurend melding van oproer en bomaanslagen nu juist in de gebieden waar de Nederlanders doorgaans bij honderden geteld worden. Mocht u de boze boeren en hun wegversperingen in Bretagne willen ontlopen, dan loopt u kans dat de spoorbaan opgeblazen is ergens in Noord-Italië, en mocht u daarvoor vluchten, dan loopt u de kans op een plasticbom getraceerd te worden in Parijs. Dat opent misschien perspectieven voor de nog minder ontdekte landen in het noorden van Europa of voor de oversteek naar Groot-Brittannië, maar naar de A.N.W.B. ons leert neemt ook het bezoek aan Spanje hand over hand toe. Welnu, het is daar ordelijk, daar niet van; je doet er alleen verstandig aan niet te vragen hoe die orde gehandhaafd wordt. N.R.C.-redacteur J. H. Huizinga schreef kort geleden dat Franco in de twintig jaar van zijn dictatorschap bitter weinig heeft gedaan om de spanningen die in de burgeroorlog tot uitbarsting kwamen, op te heffen of af te zwakken. Hij schrijft daarover in zijn krant:

„Gezien de culturele machtspositie die de kerk onder Franco geniet, moet het waarschijnlijk worden geacht dat het zo wijd verspreide anti-clericalisme (naar schatting gaat slechts een kwart van het Spaanse volk en slechts 17 pct. van de arbeidersklasse naar de mis of te biecht) in de laatste twintig jaar heel wat stoom op heeft gekregen. En daar het regime de Catalaanse en Baskische regionalisten op een korte teugel heeft gereden en hen het gebruik van hun eigen talen in de pers, op de radio en op school, strikt verbiedt, lijkt het geenszins ondenkbaar dat ook in die kringen kwaad bloed is gezet.

Blijft de kloof tussen arm en rijk. Er zijn geen aanwijzingen dat die belangrijk kleiner is geworden. Spanje is nog steeds het land van een kleine klasse van grootgrondbezitters, merendeels „absentee landlords” die in Madrid wonen, en een grote massa van doodarme landarbeiders en kleine pachters. Hoe arm dit armste deel van de bevolking is wordt duidelijk, wanneer men zich er rekenschap van geeft dat de Spanjaard gemiddeld driemaal minder vlees en tweemaal minder suiker eet dan zijn Franse buurman, dat er in de landbouw tienmaal minder tractoren worden gebruikt, dat er viermaal minder Spanjaarden zijn die zich een radio kunnen veroorloven en zestienmaal minder die er een auto op na houden en dat hun gemiddeld inkomen minder dan de helft bedroeg van het gemiddelde voor alle bij de O.E.E.S. aangesloten landen.”

Maar gaat u er rustig met vakantie, als u de schilderachtige armoede van het fascisme verkiest boven een wat frissere lucht.

Als u een of twee weken Alto Adige (of zoals de Oosten-

rijkers willen Zuid-Tirol) bezoekt, zult u ook wel niet op stel en sprong de bewoners of de Italiaanse overheid een oplossing aan de hand kunnen doen met betrekking tot de vorm waarin de Duitssprekenden daar moeten worden geregeerd. Het probleem is daarvoor te ingewikkeld, maar natuurlijk zou met wederzijdse goede wil een oplossing te bereiken zijn. Alleen die goede wil ontbreekt, en dat is dus het voornaamste probleem. De halsstarrige houding van beide partijen lokt, zoals te doen gebruikelijk (de Fransen kunnen daar nu een boekje over open doen) geweld uit. Dat is op zichzelf al triest, maar nog treuriger wordt het wanneer blijkt, „dat een voorlopig onderzoek de overtuiging wekt, dat de bomaanslagen zijn uitgevoerd door neo-nazi's, die voor een deel vanuit West-Duitsland opereren”, zoals De Groene wist te melden. Het verbaast ons niet, want wij hebben toevallig vorig jaar de brallende kreten mogen bewonderen waarmee de Oostenrijkse kant van de Brennerpas was beschilderd en hebben daar nog een ietwat vieze smaak van in de mond. Het merkwaardige nu is, dat de heftigste betogers tegen het verlenen van grotere autonomie aan de Duitssprekenden in de betrokken provincie, in Rome juist de neo-fascisten waren, en dat de betogingen van deze heren ook al met geweld gepaard gingen. De les die wij daaruit kunnen leren is, dat halsstarrigheid geweld oproept en dat geweld altijd het extremisme in de kaart speelt en de democratische krachten verzwakt.

Waarom u niet iedere vakantie willen afraden, want, schrijft De Groene:

„Voor de ware liefhebbers is er op Wimbledon weer veel te beleven. Lady Duckelybear beschrijft in haar van minuut tot minuut bijgehouden Wimbledon-Diary, dat na de „very, very short shorts” van vorige jaren, deze nu zelfs nog korter zijn. „Four inches” weet zij te vertellen en het valt haar op, dat zoveel trouwe bezoekers (waaronder de hertogin van Kent) zich hierdoor „very ashamed” voelen. Als pikante bijzonderheid beschrijft Lady Duckelybear hoe een der speelsters zelfs totaal vergeten had een short aan te trekken! Niemand van het aanwezige publiek, noch de umpire of een van de andere wedstrijd-leiders had het echter gemerkt. „Een teken des tijds!” waarschuwt de Lady.”

En daar kunt u natuurlijk ook altijd nog naar gaan kijken, als u van uw tijd op de hoogte wilt zijn.

Uw redacteur zal het niet doen, maar u zult hem, als u hem over een van zijn stukjes hard zou willen vallen voorlopig (lekker) toch niet kunnen bereiken, want hij zal bommen en boze boeren trotseren, omdat hij nu eenmaal een zwak heeft voor Marianne...

Hoe benaderen wij de delinquent?

De studiedag van het gewest Utrecht van het Humanistisch Verbond was geslaagd vooral omdat de bij uitstek deskundige inleiders: mevrouw prof. dr. J. L. Hudig (kinderrecht), prof. dr. J. L. Kloek (forensische psychiatrie) en P. A. Pols (geestelijke verzorging) bovenstaande vraagstelling op even indringende als algemeen bevattelijke wijze behandelden. Het niet opgekomen deel van het publiek dat dergelijke problemen te „zwaar” pleegt te vinden had derhalve ongelijk. Want — zoals de voorzitter van de studiedag mr. H. B. J. Waslander aan het slot opmerkte — alles was echt op de realiteit afgestemd en de zaken werden niet nodeloos ingewikkeld gemaakt. In de discussie met de inleiders die een forum vormden, werden talrijke vragen gesteld en opmerkingen gemaakt waaraan de realiteitszin en humor evenmin ontbraken. Zo merkte Pols op dat er gelukkig ook nog niet-gestoorde delinquenten zijn. En Mevrouw Hudig had in haar praktijk als kinderrechtster eens te maken gehad met zo'n uitdagend aardig meisje dat ze tot de Officier van Justitie zei: stuur haar maar naar mij door. Toen het heropvoedingsprobleem in het buitenland aan de orde was gesteld, werd vanuit de zaal mededeling gedaan van een delinquent in de Sovjet-Unie die het later nog tot hoogleraar had gebracht. Men wist alleen niet meer of hij professor in het kinderrecht of prof in de psychiatrie was geworden!

Berechting van kinderen

Begrijpelijk is dat mevrouw Hudig zich beperkt heeft in haar uiteenzetting tot de berechting van kinderen. Met de straf heeft men een gecompliceerde bedoeling: het beschermen van de rechtsorde (zonder welke het een janboel zou worden), het normvormend werken en de dader helpen te genezen. De meeste jeugddelinquenten worden gestraft met een kleine geldboete of niet gestraft („teruggave aan de ouders”). In het laatste geval is de zitting reeds voldoende om ze in het rechte spoor te krijgen. Een straf richt soms het tegendeel uit van wat wordt beoogd. Men mag niet bang zijn voor een ingreep, maar het totaal der factoren dient bekeken te worden. Soms is van streng straffen niets te verwachten, wel van juist ingrijpen. De kinderrechtster heeft veel mogelijkheden: geldboete, tuchthuis, ondertoezichtstelling, aanstelling van een gezinsvoogd, gedifferentieerde inrichtingen. Hiermee kan men zich aanpassen bij de behoeften van een kind. De kinderrechtster heeft ruimere mogelijkheden dan de gewone rechter.

Te weinig mensen, zo besloot de sprekerster, willen zich geven aan het lot van misdeelde kinderen, maar onopgeleide leken met belangstelling voor de medemens kunnen soms wonderen doen.

Gemoedsrust en waarachtigheid

Prof. Kloek bouwde in een rijk geïllustreerde causerie de behandeling van de delinquent op twee pijlers. Men benadere hem — evenals de geesteszieke — met gemoedsrust en niet met angst, afkeer of overmatige liefde. Daarnaast is een gevoel voor waarachtigheid nodig. Een oefening met de mededelinquenten in waarachtigheid (zoals in de Dr. van der Hoevenkliniek te Utrecht plaats vindt) is het tegendeel van in de watten leggen.

Voor de vrijwilliger in het nazorgwerk gaat het om de vraag of hij zelf stabiel genoeg is voor dit werk van lange adem. Ook om de overwinning van eigenliefde. Men moet bereid zijn van grote blunders te leren. De vrijwilliger in het nazorgwerk moet in de betrokken mensen zoeken naar het goede, naar het positieve. Onze maat-

schappij is weinig geschikt om de delinquenten te helpen. Maar de delinquent kan bevruchtend werken in de samenleving. Kaïn is de eerste delinquent geweest en krijgt het teken van begenadiging. Zijn stam worden de cultuurbouwers; de andere stam verloopt in een nomadenbestaan. Aldus de protestant-christelijke hoogleraar Kloek, die de soms krenkende wijze van berechting kritiseerde en de wrekende instelling ten aanzien van delinquenten afwees.

In de gevangenis

Pols, die alleen over de gedetineerde delinquent spreekt, beklemtoont dat deze existentieel buiten de gemeenschap staat en dat deze ontmoetd is in zijn omgeving en in zichzelf. Het gaat er om hem psychische hulp, sociale hulp en geestelijke hulp te bieden. Voor spreker is het humanisme een bezielend beginsel voor de niet-godsdienstige mens, een geesteshouding waarbij men een beroep doet op menselijke vermogens en men een schroom heeft ten aanzien van een mysterie dat we leven noemen. Hieruit vloeit voor de mens een taakbesef voort en hierdoor kan men staan in het vlak van de humanistische geestelijke verzorging. Met betrekking tot de humanistische geestelijke verzorging is er geen rust op de vijver. De humanistische geestelijke raadsman gaat de cel in omdat hij het geloof heeft in de mogelijkheid van een menswaardig leven ook voor de ontwortelde mens. Het gaat om de ontdekking van de mogelijkheid tot zelfontplooiing door de gedetineerde. Er kan bij hem iets van medemenselijkheid gaan dagen. Als men naar hem luistert kan dit al rustgevend werken. De moeilijkheden en beperktheden bij dit werk wil Pols niet wegredeneren. Een delinquent kan iedereen en zichzelf beduvelen. Wat de humanistische geestelijke verzorger wil is *niet* „het humanisme prediken”, maar het op gang brengen van het geestelijk proces in de delinquent.

De G.G.er, dat is de man die geen godsdienstige geestelijke verzorging wenst, moet vragen om humanistische geestelijke verzorging. Dit is wel veel gevegd. Een groot aantal delinquenten is vervreemd van godsdienst en kerk. De humanistische geestelijke raadslieden hebben contact met ruim 700 delinquenten per jaar.

Het Humanistisch Verbond doet dit werk uit een taakbesef. Het is een bijdrage tot de geestelijke gezondheid van ons volk.

Discussieonderwerpen

Aan het forum der inleiders werden onder meer de volgende vragen voorgelegd:

1. Welke lering is uit de berechting van kinderen te trekken ten dienste van de berechting van volwassenen? Prof. Hudig ziet ten deze bepaald realiseerbare perspectieven, bijvoorbeeld de begeleiding van de volwassen delinquent. Deze zou bijzonder aanbevelenswaardig zijn.

2. Moet de bescherming van de maatschappij wel of niet prevaleren boven de genezingskansen van de delinquent? Het antwoord is dat de maatschappij zijn eigen kwaad moet aanvaarden. Pols kenmerkt de mentaliteit van de bevolking tegenover de gedetineerden als farizeïsch. We worden geleid door haat- en wraakgevoelens. De maatschappij moet meegehumaniseerd worden.

3. Heeft de overheid ten aanzien van de gestelde problematiek een taak in voorlichtende zin? Pols voelt niets voor de overheid bij de taak van de voorlichting. Kloek wil de publieke opinie rijp maken voor wat aan de andere kant gebeurt. Wenst men de overheid deze taak niet zelf te laten verrichten dan zal zij deze taak toch door subsidies moeten financieren.

4. Hoe ligt de relatie tussen het strafrechtelijke en het psychiatrische gezichtspunt? Op het gebied van de kinderrechtspraak staan psychiaters en rechters naast elkaar. Bij de volwassenen ligt dit wel eens anders.

5. Wat is uw visie op de castratie van delinquenten? Hiervoor zijn de meeste deskundigen buitengewoon huiverig. Het zou best kunnen zijn dat het werkt als een boemerang. We moeten er eerst meer van weten.

6. Moeten we de mensen straffen voor hun delicten of moeten we ze als patiënten behandelen? Met andere woorden: Is de straf een adequate daad? Antwoord: We moeten ook onze kinderen straffen, maar we moeten onze straf begeleiden met verder gesprek.

De voorzitter van de studiedag mr. Waslander bracht als gemachtigde van het bestuur van het Gewest Utrecht tenslotte dank aan de inleiders die verschillende grondslagen hadden en toch tot dezelfde gezichtspunten waren gekomen en wier inleidingen een steun bieden tot arbeid in het dagelijks leven. Dr. Jac de Roy

Geweld; een cultureel vraagstuk Slot van pag. 1

kelen, de mensen voor zich laten beslissen op een wijze die weinig of geen verband houdt met hun werkelijke behoeften. Verkopers, die de werkelijke voordelen van hun produkten trachtten te onderstrepen, faalden in hun pogingen klanten te trekken.

Het hoofdstuk, waarin Packard verband legt tussen de dieptepsychologische methoden der reclameagenten en de politiek, opent sinistere mogelijkheden. „Gedurende de verkiezingsstrijd van 1952 kondigde Dr. Dichter aan, dat al het langdurig gepraat over problemen als inflatie en Korea, feitelijk weinig met de uitslag te maken zouden hebben.” Het kernpunt van de campagne,” zo betoogde hij, „was de emotionele aantrekkingskracht, die de wedijverende kandidaten op de kiezers uitoefenden.” Dat betekende dat zij zich als vaderfiguren moesten projecteren. Gedurende de verkiezingsstrijd van 1956 poogden de organisatoren letterlijk hun respectieve kandidaten te „verkopen”, door alle slinkse middelen te gebruiken, van suggestieve reclamecampagnes, zoals het opkopen van de laatste vijf minuten van

grote amusementsshows van de televisie, „want dan heeft men een miljoen mensen in een willoze hulpeloze toestand, niet in staat aan welke suggestie ook weerstand te bieden.” (John Steinbeck in *The Saturday Review*, geciteerd door Packard).

Zomin als opvoeding erin geslaagd is meer dan een minderheid te leren zelfstandig te denken, zomin is de beschaving erin geslaagd het barbarisme te doen verdwijnen. De Fransen, die waterden op hun Algerijnse gevangenen, hun geslachtsdelen onder stroom zetten of ze door het vertrek schopten, (om van nog onherhaalbaarder praktijken maar te zwijgen), kwamen uit een land dat zich terecht beroemt op zijn beschaving, in stand gehouden door een zeer hoog ontwikkeld systeem van opvoeding, dat voor allen toegankelijk is. Datzelfde gold voor de kampeiding van Hola, Belsen en Auschwitz. En dat was heus niet alleen het „schuim der natie”; men vond er keurige huisvaders bij, verenigingsmensen, „good fellows”. David McCuthion

(Slot volgt)

Prof. Dr. P. Geyl over Nederlandse figuren

Beter laat dan nooit om ook in M. en W. de aandacht te vestigen op twee bundeltjes *Nederlandse figuren* (I en II), van de hand van prof. dr. P. Geyl. Ze zijn in 1960 verschenen bij de Wereldbibliotheek en zijn herdrukken van artikelen, die in *Vrij Nederland* geplaatst zijn. Na de uitvoerige besprekingen (b.v. die in *Het Parool* van 13 sept. 1960) behoef ik, in M. en W., geen lang artikel te schrijven, want daar leent M. en W. zich niet voor, maar een opwekking om deze bundeltjes te lezen is wel op z'n plaats. Als wij spreken van een groot man op een of ander gebied, dan is dat predikaat groot, m.i. ontstaan door een gelukkige, harmonische combinatie van vele en velerlei eigenschappen, nooit door één extreme eigenschap. Het enige gebied, waarop deze beschouwing niet opgaat is die van de godsdienst. De grootheid van Geyl als historicus is ontstaan door deze harmonische combinatie van vele eigenschappen. Hij is geen kamergeleerde, die ver van de samenleving van zijn eigen tijd, een stille historische wereld schept. Hij leeft fel en engagé in zijn tijd, maar hij is ook kamergeleerde, die in stilte en rust de afstand schept tot zijn objecten. Hij is een polemisch man, een strijdbare geest maar de strijd is geen doel, altijd middel om de historische wetenschap te verdedigen en de menselijke waardigheid te verdedigen. Hij is noch doordrivend progressief noch conservatief, zonder kleurloos neutraal te worden, en dat lijkt mij

de beste houding voor een historicus om het verleden zo goed mogelijk te reconstrueren. Hij geeft niet uitsluitend analyse en niet uitsluitend een beeldend verhaal. Hij heeft opvattingen over de theoretische kant van de geschiedeniswetenschap maar is er zich ter zelfdertijd terdege van bewust dat de theorie nooit de geschiedschrijving mag overheersen of zelfs beheersen. Hij is een nauwkeurig bronnenonderzoeker maar zal altijd het verleden reconstrueren uit de bronnen. Hij is vol humor maar heeft een uiterst ernstige opvatting van de taak van een historicus. Hij is noch een verachter noch een vereerder van het Genus homo sapiens, en hij heeft een orgaan om te onderscheiden wat groot is en edel.

Ik zou zo nog lang kunnen doorgaan, maar dan zou deze recensie te lang worden. U heeft natuurlijk al gemerkt, dat ik een eind op weg was om een beeld te geven van een ideaal historicus. M.i. heeft professor Geyl vele trekken van deze historicus, met dien verstande dat hem de grote visie wel ontbreekt, maar het zich rekenschap geven in hoge mate aanwezig is. Zijn, door velen opgemerkte en gelaakte, ijdelheid zie ik eigenlijk meer als een ontbreken van huichelachtige en deemoedige bescheidenheid en in ieder geval komt zij niet voort – dat denk ik tenminste – uit een minderwaardigheidsbesef en daarom is de ijdelheid toch ook gezond en niet irriterend.

Prof. Dr. P. Geyl

Het is niet verwonderlijk dat alle genoemde eigenschappen ook uitkomen in de *Nederlandse figuren*. Ze zijn zonder uitzondering interessant en de moeite van het lezen waard maar vooral wil ik uw aandacht vestigen op de stukken tegen Gerretson, de beide artikelen over Multatuli, het opstel over Saks, naar aanleiding van het boek van Dr. de Jong over hem en, in deel II, de uitstekende opstellen tegen Beyen, Van Vriesland en Bouman (Vijfstromenland). Dit laatste opstel moet iedereen, die de geschiedeniswetenschap ter harte gaat, uit het hart zijn gegrepen. Geyl heeft – uit zijn jonge jaren waarschijnlijk – één groot vooroordeel overgehouden en gekoesterd, n.l. de „Vlaamse zaak” en dat vooroordeel is wel eens irriterend maar het is toch altijd interessant om te lezen hoeveel Geyl van zijn ideeën hieromtrent maakt en hoeveel waarheidsgehalte er in schuilt. Dat blijkt dan nog heel wat te zijn.

Mocht Geyl deze, wat vreemde, recensie lezen, dan zal hij mij deze liefdesverklaring wel willen vergeven. Ik vind het zo jammer en onbevredigend dat wij altijd op iemands dood moeten wachten om dan aan anderen te zeggen wat wij denken over de overledene. Het mag ook weleens als de man in kwestie nog springlevend en vol werklust is.

H. B.

Stijlmijmerij (8)

Bent u na mijn vorige mijmerij misschien mee gaan piekeren over de vraag hoe een humanistische stijl er uit zou kunnen zien? En heeft dat piekeren tot enig resultaat geleid? Zo ja, laat u dan eens wat van u horen. Doet u eens mee, draag ook een steen of een balk aan en laten we samen overleggen waar die een plaatsje in ons gebouw kan krijgen.

Ik heb al geschreven, dat onze stijl een open stijl zal zijn, waarin ruimte is voor velerlei bijdragen en waar niet de gelijkvormigheid maar de gelijkgezindheid beslissend zal zijn.

Verder heb ik er al eens op gezinspeeld, dat onze stijl heus niet honderd procent gloednieuw zal zijn, maar eerder zal lijken op een staalkaart van al wat is of is geweest. En dat is niet zo vreemd. Duizenden jaren gaan mensen met elkaar om. Ze hebben een groot deel van die tijd met elkaar gevochten, zeker, maar er waren toch ook momenten, dat de zwaarden ter zijde werden gelegd en de mens tot bezinning kwam. En al waren die momenten van inkeer kort, toch bleken ze voldoende te zijn om een Hooglied of een Vos Reynaerde voort te brengen, om een pyramide van Cheops of een Notre Dame de Paris te bouwen, om een Mattheus-passie of een Lied van der Erde te scheppen. En wat al humor en levenswijsheid werd er vastgelegd in volksliederen, sagen, legenden en spreekwoorden, hoeveel kennis en wijsheid heeft zich geaccumuleerd in wetenschap en filosofie en hoe getuigen de vele godsdiensten en religies van het zoeken naar het antwoord op de laatste vragen.

Deze gehele erfenis van eeuwen staat te onzer beschikking, waarom zouden wij er dan geen gebruik van maken? Het is een nalatenschap die ons, humanisten, niet vreemd kan

zijn, want het is alles mensenwerk. De vreugde van de beeldhouwer, die de levenslustige pleziermakers op de luchtbogen van de Sint Jan in Den Bosch hakte, is ook onze vreugd en het verdriet van de maker van het volksliedje „Ick sag Cecilia komen” is ook ons verdriet. De durf van de middeleeuwse kathedraalbouwer inspireert ons ook nog en het vertrouwen, dat Mozes en de zijnen veertig jaar lang de barre woestijn deed weerstaan, delen wij met het oude volk.

Daarom zal onze humanistische stijl een staalkaart zijn, want niets menselijks is ons vreemd. Laat ons dus niet bang zijn te grijpen naar wat in duizenden jaren voor ons door mensenhanden werd opgetast. We hebben er recht op, het is ons eigen erfdeel. Zoek, bepaal uw keus en kom er mee in het Verbond...

Ja, maar dan begint pas het grote werk, de enorme taak van schiften en coördineren, van vooruitschuiven en terugnemen, van aanvaarden en verwerpen. Waarbij onze verdraagzaamheid wel eens heel sterk op de proef gesteld zal kunnen worden. Want wij zullen hierbij onze eigen verlangens ten achter moeten weten te stellen bij die van anderen in het vertrouwen dat onze inzichten, wanneer ze beter zijn, zeker in het eind zullen zegevieren.

En niettegenstaande al dat oude en door vele geslachten reeds gebruikte bouwmaterialen zouden wij er toch nog in kunnen slagen iets nieuws, iets volstrekt eigens te scheppen. Dat zal dan zijn wanneer onze plaatselijke, regionale en landelijke administratieve groeperingen, eenmaal tot levende mensengemeenschappen geworden, door de humanistische overtuiging geïnspireerd aan het oude een nieuwe zin, een nieuwe inhoud zullen weten te geven.

Styliet

Het onderwijs over de Oriënt

Onlangs verscheen een nieuwe UNESCO-uitgave „Education on the Orient” (Paris, 1961, 31 pag.)

Dit boekje is vooral bedoeld als een handleiding voor leerkrachten in westerse scholen voor het onderwijs omtrent oosterse landen en volken. Vele in het westen levende vooroordelen tegen oosterse volken komen voort uit een gebrek aan kennis omtrent de levensgewoonten, de cultuur, de geschiedenis en de betekenis van deze volken. Een van de belangrijke programapunten van de UNESCO is de bevordering van een beter onderling begrip tussen Oost en West. Deze brochure wil hiertoe een bijdrage leveren. Het is een vlot geschreven boekje en bevat tal van aardige suggesties voor de verdieping en verlevendiging van het onderwijs.

Daar ZIT ik mee

Tegenstrijdige gevoelens

Mevrouw A. 't Zal u wel vreemd voorkomen, maar ik ga u in uw moeilijkheden eerst de moeilijkheden van een ander voorleggen: Een man was gelukkig getrouwd. Tijdens een langdurige afwezigheid zijnerzijds buitenslands is zijn vrouw voor de verleidingen van een ander bezweken. Zij verwachtte van die ander een kind. In zijn teleurstelling en ontreddeering heeft de man haar de deur gewezen. Enige jaren gingen voorbij. De man liep met tegenstrijdige gevoelens rond. Het ene ogenblik verlangde hij hevig naar zijn vrouw, het andere ogenblik hadden zijn gevoelens van wrok weer de overhand en wekte de gedachte aan het gebeurde weer sterke weerstand in hem op. De man heeft lang met zijn tegenstrijdige gevoelens moeten vechten, voordat hij tot een beslissing kwam. In gesprekken met een geestelijk raadsman heeft hij zich van zijn gevoelens rekenschap gegeven.

Wat was het, heeft hij zich afgevraagd: Hield hij nog echt van zijn vrouw, of was het zijn eenzaamheid, die hem naar haar terug deed verlangen? Kon hij de misstap van zijn vrouw zien in het licht van ons aller menselijk tekort?, was een vraag, waarvoor de raadsman hem heeft gesteld. En zo hij al verstandelijk kon inzien, dat wij allemaal tekortschieten en omstandigheden en aanleg mede bepalend zijn, kon hij dit dan ook gevoelsmatig verwerken? Kon hij zich voorstellen, dat hij voor het kind, dat niet van hem was, maar door een ander bij zijn vrouw verwekt, een vader zou kunnen zijn? Met deze en nog andere vragen heeft hij zich ernstig bezig gehouden. – Zijn beslissing deel ik u niet mee. Die zou u kunnen suggereren, dat u een soortgelijke beslissing zou moeten nemen.

Waarom dan dit verhaal?

Omdat ik u een vraag wou voorleggen. – Gelooft u, dat enig ander – de raadsman of wie dan ook – deze man kan zeggen wat hij moet doen: Zijn vrouw weer accepteren of niet? Dat kan immers alleen de man zelf uitmaken, want hij alleen kan weten wat voor hem mogelijk is en wat niet. Hij is de enige, die op al die vragen een antwoord kan geven. Elk antwoord van een ander zou inderdaad het antwoord van een ander zijn. En hij *is* die ander niet.

Gesteld, dat de raadsman – na rijpelijke overweging – zou zeggen: U moet naar uw vrouw teruggaan; zou er iets goeds uit kunnen voortkomen, als de man er niet zelf met heel zijn gevoel achter stond? Of omgekeerd, als de raadsman zou zeggen: Ik zie geen mogelijkheden; u moet het niet doen. Zou de man daarmee vrede hebben, als hij er niet zelf geheel van overtuigd was, het niet te moeten doen?

Alleen de betrokkene zelf kan bepalen wat voor hem mogelijk en onmogelijk is. Hij kan alleen zelf zijn beslissingen nemen. Elk advies is verkeerd, omdat het zijn denken in de richting kan sturen van een oplossing, die niet de voor hem geëigende, maar de oplossing van een ander is... die hij niet is.

Soortgelijke gevoelens

Nu zit u, mevrouw A, al heel lang met soortgelijke tegenstrijdige gevoelens ten opzichte van uw man. U hebt een bijzonder moeilijk huwelijksleven gehad. Uw man kon de zwaarigheden van een langdurige tegenslag niet aan. Hij raakte aan de drank. Hij had vele vrouwenaffaires. En uiteindelijk is het op een scheiding uitgelopen. Hij trouwde met de 'fatale vrouw', die laatstelijk uw huwelijk verstoorde, en thans is hij ook van deze vrouw weer gescheiden. Nu hij weer „vrij” is, komen de tegenstrijdige gevoelens weer sterker op.

Hij is de man „waar u alleen van gehouden hebt” en „waar u misschien nog van houdt”. Maar u weet dat niet zeker. U bent altijd nog „een spoortje hoop blijven koesteren”, maar „haast zeker tevergeefs”. Hoop en ongelooft in de mogelijkheid en wenselijkheid van een hereniging strijden met elkaar. En dan weer: „Mijn man is erfelijk belast en ik heb zielsmedelijden met hem”. Maar ook: „Misschien koester ik een gevoel voor hem, dat er niet eens meer is”.

Het is te begrijpen, dat er „een grote innerlijke onrust in u is”, zoals u schrijft en dat u zich in deze verwarrende en tegenstrijdige gevoelens niet gelukkig voelt.

Tenslotte loopt dan uw brief uit op de vraag: „Wat *kàn* ik in deze omstandigheden doen?” U vraagt niet: „Wat *moet* ik doen?”, zoals zo dikwijls mensen vragen, die in zulke situaties verkeren. U voelt het wel aan, dat een ander u dat zo maar niet zeggen kan, precies zoals dat bij de man in de boven beschreven situatie niet kon.

Wat u niet moet doen

Maar ik wou u wel zeggen wat u *niet* moet doen. Dat lijkt in strijd met wat ik boven zei. Maar ik bedoel er niet mee u uw eigen beslissingen uit handen te nemen. Ik wou alleen iets in het algemeen zeggen: U moet u *niet* gaan verliezen in bespiegelingen, die buiten de werkelijkheid van uw situatie staan. Dat doet u namelijk even als u tot tweemaal toe schrijft, dat het u alles gemakkelijker zou vallen als u uw man door de dood verloren zou hebben. Daar zou u eerder vrede mee kunnen hebben, want „zoiets is onherstelbaar”.

Zulke gedachten missen natuurlijk elk verband met de werkelijkheid, want uw man *is* niet dood. Maar ik begrijp het wel: Het is u allemaal zo moeilijk, dat u bijna liever gehad zou hebben, dat het lot voor u zou hebben beslist, terwijl u nu zelf voor de beslissingen in het leven blijft staan. Voor beslissingen, die het lot niet voor u neemt... en die ook een ander niet voor u nemen kan.

Wat u dan wel kunt doen?

Wat u wel kunt doen is, trachten met uw tegenstrijdige gevoelens klaar te komen en ze onder controle van uw redelijke inzicht te krijgen. Daar bent u trouwens al mee bezig. Het feit, dat u ze neerschreef, zal u al groter helderheid hebben verschaft. U zou het ook verder met een raadsman kunnen doen.

Maar hoe nu, vraagt u zich misschien af; wat moet ik met een raadsman, als die je toch niet kan zeggen wat je moet doen?

Ja, dat is ook vreemd en eigenlijk wonderlijk. Dat wil zeggen: het is ook echt om je over te

Lezingen voor de radio

De uitzendingen voor de AVRO-microfoon vinden steeds plaats op de eerste dinsdag van de maand, des middags van 4 uur tot 4.15 uur.

verwonderen, dat deze dingen zijn zoals ze zijn, maar als een mens zijn gevoelens tegenover een ander kan uitspreken, dan verliezen die, zo dikwijls tegenstrijdige, gevoelens hun verwarrende en beklemmende macht. Je gaat dan helderder zien, wat je eigenlijk zelf wilt en waartoe je zelf wel en niet in staat bent, en je komt zo eerder en beter tot een – eigen – besluit.

Zo zeer hebben wij mensen elkaar nodig en zijn wij op elkaar aangewezen. Het is de toepassing op dit terrein van een humanistisch uitgangspunt, namelijk dat wij op mensen en menselijke vermogens aangewezen zijn. Hier op het op zich zelf verwonderlijke menselijke vermo-

Rubriek voor persoonlijke moeilijkheden en levensvragen onder redactie van C. H. Schonk, humanistisch geestelijk raadsman, met medewerking van deskundigen op verschillend terrein.

Brieven over de „dingen waarmee men zit” kunnen worden gericht aan C. H. Schonk, p.a. Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht. In elke brief moet, als bijdrage in de administratiekosten f 1,- aan postzegels worden ingesloten.

Bij de bespreking van uw probleem in deze rubriek wordt uw naam uiteraard niet genoemd, maar wordt u met een bepaalde letter aangesproken. Van deze letter krijgt u bericht. Bovendien wordt u het betreffende nummer van Mens en Wereld toegezonden. Ingeval men de betreffende stukken niet op het eigen adres zou willen ontvangen, kan van een correspondentie-adres of poste restante gebruik worden gemaakt. Dit moet dan naast het eigen adres duidelijk worden vermeld.

Brieven die, om redenen van plaatsgebrek of anderszins, niet in de rubriek worden besproken, worden persoonlijk beantwoord.

gen om door diepe communicatie met een begripend medemens zelf met zijn eigen problemen klaar te kunnen komen. De raadsman behoeft dan niet eens adviezen te geven, die bovendien toch maar alleen zijn oplossingen zouden zijn voor een andermans probleem. De raadsman behoeft niet veel anders dan zich bereid te stellen tot die diepgaande communicatie – en dat is dan weer zijn menselijke vermogen –, waardoor in de ander diens eigen krachten worden gewekt. Dat vereist bij de raadsman een typische aanleg, want de menselijke vermogens zijn over de mensen verschillend verdeeld. Het vereist ook training, want elk menselijk vermogen moet door oefening worden ont-plooid.

De raadsman kan daarnaast nog iets anders doen. Hij kan – niet door zijn adviezen, maar door zijn vraagstelling – de ander tot diep nadenken brengen over diens eigen problematiek en over de menselijke problematiek in het algemeen, die er onverbreekelijk mee samenhangt.

Maar laat ik u niet verder over de raadsman spreken. U schrijft mij, mevrouw A., dat u in goede relatie staat met de heer B., en u veronderstelt, dat ik hem ook ken. Dat is inderdaad zo. Ik geloof dat hij een goed raadsman voor u zou zijn. Zet u 't gesprek met hem – en via hem met u zelf – voort. Totdat u alles duidelijker en helderder zal zijn en u zelf weet, wat u moet doen.

Uw C. H. Schonk

Jan Holland over het verschijnsel vrouw

„Over de vrouw moet men alleen met mannen spreken”, Nietzsche.

Bladerend in Dr. Jan te Winkel „De ontwikkelingsgang der Nederlandsche letterkunde” werd mijn aandacht getrokken door een korte beschouwing over de mij tot nu toe onbekende auteur Jan Holland, pseudoniem van A. J. Vitranga (1827-1901). Te Winkel schrijft: „Wat er leelijk is in de maatschappij, het boosaardige en bekrompene, het laaghartige en klein-geestige vooral, maakte ook de stof uit van het-geen de rector van het Deventersch gymnasium in 't licht zond, maar allesbehalve met een philanthropische bedoeling, want al verschaft zijne ruwe schets aan den niet ongeestigen schrijver genoeg lezers om ons te verplichten althans zijn naam hier te vermelden, zijn realisme boezemt afkeer in, zijn bittere grinslach wekt ergernis... enz.”

Begrijpelijk is, dat mijn nieuwsgierigheid gewekt was. Ik stelde mij Jan Holland voor als een soort Multatuliaanse, non-conformistische praatvaar, dus een man die in ons rustige landje meer ergernis dan waardering moest oogsten. Ik werd in deze mening gesterkt bij het raadplegen van Dr. J. Prinsen „Handboek tot de Nederlandsche Letterkundige Geschiedenis,” die opmerkt, dat Jan Holland „bizarre, soms ook zeer gezonde ideeën, geheel buiten Multatuli om” verkondigt.

Enkele dagen later trof ik in de Koninklijke Bibliotheek een geschrift van onze Jan Holland aan, dat mij enkele genoeglijke uren bezorgde, een boekje bij uitstek geschikt voor een regenachtige vakantiemiddag. De opzet van de schrijver was een pleidooi te leveren voor de vrouw. „Over vrouwen en voor vrouwen” luidt de titel. De schrijver heeft zich in het jaar 1899 neergezet met het vaste voornemen een serieus betoog te leveren. Hij moest zich dan ook wel distantieëren van andere geleerde scribenten, die dit subtiële onderwerp volgens hem niet op verantwoorde wijze hebben behandeld. „Tot vermaak zijner lezers” haalt Jan Holland aan, wat de geleerde Renaissanceschrijver, alchimist en astroloog Agrippa von Nettesheim over de vrouw meent te weten:

„Een vrouw kan zonder gevaar van een hoge steile naar beneden zien, want zij heeft nooit zooals de mannen last van duizelingen. Ook zult gij waarnemen, dat, als een man en een vrouw in 't water vallen, zij veel langer boven-drijft en minder gevaar loopt om te verdrinken. In dit geval zult gij tevens ontwaren, dat de vrouw, wegens den eerbied, dien de natuur haar toedraagt, schaamachtig voorover ligt, terwijl de man brutaal op den rug drijft. Bij 't vallen op den grond heeft echter 't omgekeerde plaats: dan is hare houding de achterover liggende, om reden dat de vrouw als de keur van het menschedom immer hemelwaarts blijft zien. Verneem verder, dat de vrouw het voorrecht heeft nooit aan kaalhoofdigheid te lijden. 't Is ook opmerkelijk, dat, als een vrouw eenmaal is schoon gewasschen, zij, zoo vaak 't haar belijft, in 't bad kan gaan, zonder dat het water iets van zijn helderheid verliest, terwijl een man, hoe-wel pas gereinigd het toch telkens weer troebel maakt en bezoedelt.”

Nu haalt Jan Holland dit voorbeeld van Renaissancewetenschap niet aan om de stellingen van de voorstanders van de vrouwenemancipatie te ridiculiseren. Hij is immers zelf overtuigd van de voortreffelijkheid van de vrouw, maar wil zich blijkbaar van te voren nadrukkelijk distantieëren van hen, die het in zijn ogen al te gortig maken. Terwijl men zijn betoog leest is het alsof men de schrijver voor zich ziet met opgeheven wijsvinger en gefronste wenkbrauwen, kritisch, soms gealarmeerd dan weer moraliserend, in ieder geval altijd serieus betogend en docerend, maar helaas voor ons 1960-ers

niet zonder glimlach (of erger) te verteren. De kritiek barst op pag. 11 reeds goed los met opmerkingen over het fenomeen mode waarvan Lichtenberg overigens reeds een eeuw eerder opmerkte: „De meeste mensen leven meer volgens de mode dan volgens de rede.” Jan Holland zegt:

„Doch alle klacht over den misstand van het gewaad der heeren verstomt, als men het oog slaat op den prullenwinkel, dien de dames aan het lijf hebben hangen en op het hoofd torsen. Dan geraakt men in verzoeking om uit te roepen: in een zoo met bloemen, veeren, linten, vogels opgedirkt hoofd kan geen ernstige gedachte huizen; in een zoo toetgetakeld lichaam kan geen hart kloppen voor hetgeen schoon en rein is; wie zich zoo tot slavin der modes maakt, verdient als een ijdel kind onder curateele te staan. Buiten kijf, de schoone sekse overschrijdt verre de maat in den trek om zich te tooien. Zij kon een hutte les halen uit het bevallige kostuum van menig weeshuis. Hoe lief zien die meisjes er in haren eenvoud uit...”

Gelukkig is onze criticus na een blik op de weesmeisjes toch tot de slotsom gekomen, dat de vrouw allerlei „schoone karaktertrekken” bezit. Zelfs is hij bereid te erkennen, dat het vrouwelijk verstand niet de mindere is van de mannelijke ratio, voor velen in 1899 een revolutionaire stelling! („Het verstand der vrouwen is een stof tot eindeloos gekijf”!).

De vrouw in het ambt

Jan Holland is een te scherpzinnig man om niet te beseffen, dat deze stelling gevaarlijke consequenties heeft. Over één van deze consequenties zijn wij in 1961 nog steeds niet uitgepraat. Ik bedoel het probleem van „de vrouw in het (kerkelijk) ambt”. Voor de kerkelijke traditie, die de vrouw verbiedt in het openbaar op te treden, meent de schrijver onweerlegbare argumenten te kunnen aanvoeren: „Mag ik mijn gevoelen openhartig uitspreken, dan ligt de reden van dit verbod niet in den slechten dunk over de geschiktheid en bekwaamheid der vrouwen, maar veeleer in de treurige ervaring omtrent de weekhartigheid van de andere sekse. Het in 't openbaar optreden van een bevallige vrouw in de kracht des levens brengt immer het gevaar mede, dat de mannelijke toehoorders zich niet zullen beperken tot bewondering van hare overredingskracht, maar allicht teedere gevoelens voor de spreekster gaan koesteren — een immensel, dat den ernst van het heiligste, op zijn best genomen, zou omzetten in ziekelijk mysticisme.”

Tot zover Jan Holland. Het moet erkend worden dat onze schrijver hier bepaald opener en meer onbevangen oordeelt dan enkele van onze vrienden van orthodoxe gezindte die eveneens hun veto uitspreken tegen „de vrouw in het ambt.” Voor de vrouwen, voor wie het „ambt” dus niet is weggelegd heeft hij echter deze troost:

„De taak van huisvrouw, moeder, opvoedster is zwaar genoeg en, bovenal, eervol en nuttig genoeg. Wie bekleedt een schooneren staat in de samenleving dan zij, die op haar schoot en aan hare knieën gezonde en brave burgers kweekt...?”

Het valt allemaal nog al mee in ons Nederland, zelfs met onze studenten meent onze vaderlijke schrijver. Over deze bevolkingsgroep meent hij te weten:

„De Germaansche ruwheid van eeniger geslachten her is in den ban gedaan, en de zeden der Parijsche studenten zijn, goddank, niet aangenomen”. Wat die „Germaansche ruwheid” betreft, is dit soms een verkapt kritiek op de on-vergetelijke creaturen van Hildebrand in zijn „Camera Obscura”?

De critici, die geen hoge dunk van het vrouwelijke verstand hebben, worden met ondubbelzinnige argumenten gevloerd:

„Indien gij overigens de vrouw onvatbaar acht voor diepzinnige bespiegeling dan verschilt gij in meening met den duivel, die van ouds voor den fijnsten menschenkenner doorging... Onze stammoeder begreep hem, en Adam maakt bij deze geschiedenis, ronduit gezegd, een jammerlijke figuur.”

Lof en kritiek wisselen af. Tegenover de slechte beurt die Eva maakte, kan gelukkig gewezen worden op onze dienstmeisjes, een voorbeeld voor alle mannen:

„En dan kom ik aandragen, juist niet in de armen maar in eerbaar figuurlijken zin, met onze aardige dienstmeisjes, door wie ik honderd-maal liever verzorgd word, dan door aanmatigende huisknechten en onverschillige kellners...”

De auteur is tegen het werken buitenshuis van de gehuwde vrouw, tenzij deze kans ziet met een rentenier te huwen, „opdat de rollen dan worden omgekeerd.”

Felle kritiek horen wij op de moeders die alles op alles zetten om hun dochters zo spoedig mogelijk aan een man te helpen. De dochter wordt „onverpoosd rondgesleept in gezelschappen, uitgesteld op danspartijen, vrijgelaten tot sportoefeningen, waaraan beide seksen meedoen... Waarlijk, 't is wonder, dat er nog onbezoedeld uit dit modderbad opduiken...” De echtscheiding is een gruwel want: „Die aan den trouwlust heeft toegegeven, behoort den moed te hebben om de lasten er van te dragen.”

Sexuele voorlichting aan de jeugd vormt een ernstig gevaar. Zij is „de aanleiding tot de geheime zonden der jeugd, later, zooals 't meestal gaat, tot de losse zeden der jongelingschap.” Dit ernstige probleem behandelt schrijver uitvoerig onder het hoofd: „de vrouw in hare verwildering”. Een boeiend hoofdstuk! Een vrouwenvergadering wordt door de schrijver afdoende aan de kaak gesteld vanwege het feit, dat „deze beroering in de vrouwenwereld ontsproten is aan den stam van het anarchisme”.

Het anarchisme en het kiesrecht voor vrouwen

„Echt anarchistisch was ook de poging om den stand der vrouwelijke dienstboden op te ruien, schijnbaar om haar een menschaardiger bestaan te bezorgen.” De lezer wordt hier dus voldoende ingelicht over de evenementen, die de maatschappij van onze overgrootouders deden schokken. Toch is Jan Holland geen tegenstander van het kiesrecht voor vrouwen, echter onder voorwaarde, dat de vrouw bij het aangaan van een huwelijk haar kiesrecht verliest. Want: „Ik smeek om genade voor het huisgezin, dat te gronde wordt gericht als de strijd der politieke partijen er binnen dringt...”

De tekenen des tijds en de fiets

Misschien meent u, dat bovenstaande fragmenten uit een vergeten boekje alleen dienden om de lezer enkele ogenblikken verpozing te geven tussen het verorberen van meer inspanning eisende humanistische lectuur. Belangrijker echter dan dit vond ik het feit, dat genoemde citaten in alle duidelijkheid aantonen hoe in ruim een halve eeuw allerlei inzichten en overtuigingen van toen niet alleen zijn verlaten en vergeten, maar ons nu zelfs ridicuul voorkomen. En wij behoeven niet eens zo ver terug te gaan. Leest u de wonderlijke toespraak eens, die onze beroemde Bolland in 1921 hield over „De tekenen des tijds.” Terwijl Jan Holland ons nog amuseert zijn wij bij het lezen van Bolland meer geërgerd vooral ook om de anti-democratische en anti-joodse strekking van de rede. De Slot op pag. 7

Chaplin gezien door zijn zoon

Het is in Amerika mode dat kinderen van beroemde vaders (vooral uit de film- en toneelwereld) hun zegje zeggen en hun gevoelens spuien in biografie-vorm. Die gevoelens zijn vaak nogal virulent; het is ook niet gemakkelijk het kind van een beroemde vader te zijn. Meestal komt het neer op „too much too soon”: te vroeg teveel geld, teveel drank, teveel vrouwen.

Charles Chaplin jr., zoon uit het (tweede) huwelijk van Charles Spencer met Lillita MacMurray (alias Lita Grey), heeft ook de pen ter hand genoemd en zijn herinneringen te boek gesteld in „My father Charlie Chaplin” (in het Nederlands vertaald onder de titel: „Mijn vader Charlie” en uitgegeven bij Scheltens en Giltay). Van virulente gevoelens is bij hem evenwel geen sprake: uit elke letter blijkt hoezeer hij zijn va-

der adoreert. Dat is wel ontroerend (en soms een beetje zielig, want Charles jr. was in elk opzicht een „kind in de schaduw”) maar het brengt ook met zich mee, dat het hele verhaal iets damesblad-achtigs zoetigs krijgt, iets dierbaars dat slecht bij de aard van het onderwerp (in casu de aard van Charles senior) past.

Over het fenomeen Charlie Chaplin zijn al vele dikke boeken volgeschreven.

Geboren als sloppen-kind in Londen, opgevoed in het weeshuis, kwam hij via het variété bij de film terecht, vergaarde in korte tijd miljoenen en werd het meest universele genie uit de geschiedenis van de film.

Hij speelde niet alleen de hoofdrollen in zijn films, hij schreef zelf het scenario en (toen de film stem kreeg) de muziek, hij regisseerde ze zelf en hij produceerde ze zelf. Hij was, om kort te gaan, als enige in Hollywood volstrekt onafhankelijk.

Volstrekt onafhankelijk en zeer heerszuchtig en zeer egocentrisch en zeer veeleisend en zeer op de penning. Hoe dik de mantel der liefde ook is die Charles jr. over de psyche van zijn vader uitspreidt, deze eigenschappen steken hun kopjes er toch wel doorheen.

Voor de kinderen uit zijn tweede huwelijk, Charles en Sidney, was hij meer een stralend idool dan een liefhebbend en bezorgd vader: nooit waagden zij het bijvoorbeeld onaangemeld in zijn huis, laat staan in zijn werkkamer te komen. Opvallend is de grote liefde die beide jongens koesterden voor Charlie's derde vrouw, Paulette Goddard. Wanneer Charles jr. het over haar heeft breekt de zon der gewone menselijke genegenheid en tederheid door de majestueuze wolken van verering en verheerlijking heen.

Verguisd genie

Geen gemakkelijk man, die kleine Charlie met zijn bolhoed, zijn slobberbroek, zijn grote schoenen, zijn diepe depressies, zijn driftbuien, zijn perfectionisme en zijn gierigheid. Maar een genie, niet alleen in de ogen van zijn zoon. En het blijft onbegrijpelijk hoe Amerika, dat hem groot heeft gemaakt en dat hem liefhad, hem later zo schandelijk kon verguizen. Er werd een regelrechte hetze tegen hem gevoerd, hij werd praktisch het land uitgejaagd. En waarom? Om zijn drie scheidingen? Men zou zo zeggen dat men daaraan in Hollywood toch wel gewend is. Om zijn zogenaamde communistische sympathieën? Bij nuchtere overweging blijft daarvan net zo weinig over als van de zedeloze handelingen die men hem telkens weer, uitgesponnen in eindeloze onverkijkelijke processen, in de grote schoenen schoof.

Bij nuchtere overweging, ja... Maar nuchterheid kwam er nu juist niet aan te pas. Amerika ging tegen hem te keer als een gefrustreerde vrouw tegen haar ontrouwe echtgenoot. Was de discrepantie tussen de kleine, lieve, argeloze, verdrukte Charlie van het witte doek en de gereserveerde, gedistingeerde, eenzellige en om de dooie dood niet weerloze Charles van het gewone leven te groot? Of sloeg de hysterische verering voor het film-idool bij de eerste de beste vlek op het blazoën van de mens om tot haat? Het is en blijft eigenlijk een raadsel. Gelukkig waren de gevoelens die het oude Europa hem toedroeg standvastiger. Hij woont nu met zijn vrouw Oona en hun zeven kinderen in Zwitserland, in Vevey, en daar mag hij zijn wat hem in Amerika zo ontzettend kwalijk werd genomen.

Willy Berg

Slot van pag. 6

democratie heet een „gepeupel-regering” en van onze cultuur wordt voorspeld: „Eene beschaving, die zóó is verlopen, moet bestemd zijn, om door zelfverkanking aan haar einde te komen, een einde vol smerigheid, stank en verrotting”. Bolland wijst óók op het gevaar van de fiets: „... Zóó waar, dat reeds de gewone fiets, in de samenleving onzer dagen eene onontbeerlijkheid, meteen hare bedenkelijkheid en zelfs verderfelijkheid heeft als trillend en schokkend verdere voor van den vrouwelijken onderbuik, om niet te spreken van de fiets als middel tot heimelijk verkeer en factor van gezag vernietigende of democratische verijdeling eener zedelijke opvoeding”. Niet alleen de fiets vormt een bedreiging, volgens de wijsgeer, maar het stadsleven in zijn geheel: „Want de mensch van de groote steden is of wordt een verlóópen mensch; hij is of wordt in het kerkelijke goddeloos, voor het vaderland liefdeloos, in het maatschappelijke zedeloos en in het natuurlijke kinderloos”...

Ik zal de lezer verdere citaten over het onderwerp „internationaal Jodendom” maar onthouden. In dit artikel behoren zij niet thuis en niemand doet er zijn voordeel mee.

Het lijkt me onnodig er hierbij op te wijzen, dat er ten tijde van Holland en Bolland ook andere, meer progressieve denkbeelden werden verkondigd, waarbij echter ook weer moet worden aangetekend, dat beide schrijvers in bepaalde opzichten (ik denk hier b.v. aan Bolland's inzichten over de verhouding godsdienst en wijsbegeerte) voor ons land, nieuwlichters waren, ook al ondergingen zij sterk de invloed van anderen (Bolland de invloed van Hegel en de moderne theologie). Zoals steeds moet men met het plakken van etiketten als „progressief” en „conservatief” voorzichtig zijn. Wie progressief is op het ene levensterrein kan een aartsreactionair zijn op het andere. (De non-conformist Schopenhauer was in maatschappelijk opzicht behoudzuchtiger dan wie ook en de libertijn Voltaire koesterde allerlei aristocratische opvattingen)

Versnelling van de tijd en crisisbesef

Wanneer wij de ontwikkeling in de laatste halve eeuw van allerlei opvattingen over mens en maatschappij, over de vrouwenemancipatie, over de arbeidersbeweging, over het kolonialisme en het rassenvraagstuk, over internationale samenwerking enz. overzien, dan blijkt wel, dat allerlei overtuigingen en opvattingen in steeds sneller tempo evolueren. Dit geeft de tijdgenoot het gevoel in een voortdurende crisistoestand te verkeren en men wil zich hiertegen verzetten, een verzet, dat zoals bij Bolland bepaald ridicule vormen aanneemt. De grote historicus Burckhardt noemde (bij zijn schildering van de ineenstorting van het oude statensysteem in de jaren 1860-1870) crisis en versnelling een tweelingverschijnsel van de historie. Toen Lenin vernam, dat de regering Kerenski gevallen was, bracht hij zijn handen naar zijn voorhoofd en zei: „Het duizelt mij.” Zo duizelt het ons, wanneer wij een blik achterwaarts werpen op de schijnbaar zo gezapige maatschappij omstreeks de eeuwwisseling en ons tegelijk realiseren hoe groot de afstand tussen deze tijd en de onze met zijn Spoetniks, atoomenergie en welvaartstaat is geworden.

Na het lezen van de beide ietwat stoffige geschriften van Holland en Bolland kwam in mij de angstige vraag boven, hoe de lezers over vijftig jaar zullen oordelen over onze vergeten boekjes. Wie hierover gaat nadenken voelt de neiging in zich opkomen om zijn pen zorgvuldig en voorgoed op te bergen en het reeds beschreven en nog onbeschreven papier te gebruiken voor de kruidenierszakjes, waarvan reeds Heine vermoedde, dat zij in de toekomstmaatschappij vervaardigd zouden worden uit de poëziebladen van vergeten dichters. De vrije uren (die ons volgens krantenberichten en sociologen in steeds grotere aantallen ter beschikking komen) kunnen dan verder gevuld worden met de lectuur van Jan Holland. Hij heeft immers nog twaalf boeken geschreven!

P. Krug

Lezingen voor de radio

13 augustus, 9.45 uur (VARA): dr. Saalborn over „Oude en nieuwe gestalten der persoonlijkheid”.

20 augustus, 9.45 uur (VARA): D. d'Angremont over „Tussen hoop en vrees”.

27 augustus, 9.45 uur (VARA): dr. G. W. Huygens over „Mensen die doen alsof”.

U kunt zich op de wekelijks verschijnende teksten van de lezingen abonneren door overschrijving van f 4,- per jaar op giro no. 58 t.n.v. de Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Voor leden van de luisterkring f 3,- per jaar. Losse nummers f 0,25.

Mens en Wereld

verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: P. W. van der Vliet

Redactieraad: Mr. H. Singer-Dekker, dr. H. Bongers, prof. dr. J. C. Brandt-Corstius, R. de la Rie, mr. dr. H. J. Roethof, H. A. Scheltes, J. van Straten

Redactiesecretaris:

H. P. Danz, Schieweg 87c, Rotterdam 4, telefoon 80641

Administratie, abonnementen en advertenties:

Oudegracht 152, Utrecht, telefoon 1 01 63; postgiro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag
Kleine advertenties f 0,20 per woord

Abonnementsprijs voor leden van humanistische organisaties f 5,- per jaar, voor niet-leden f 7,50, buitenland f 8,-; losse nummers f 0,30.

ZEDDAM-MONTFERLAND

Pension „Wijde Blick“. Temidden van een uniek, heerlijk rustig natuurgebied.

Ook voor weekends een ideaal plekje

Bij weekverblijf f 8,-, korter verblijf f 8,50 per persoon per dag.

Geheel bezet tot 2 september. Tel. 08345-493.

Niet alleen de kerkelijken hebben hun wezenverzorging.

De Weezenkas

Vereniging tot opvoeding en verzorging op humanistische grondslag neemt op zich de verzorging van de wezen der buitenkerkelijken

Sluit U daarom aan bij deze vereniging

Inlichtingen omtrent lidmaatschap bij de Secretaris: J. de Leeuw, Herengracht 62, Amsterdam-C.

Adresveranderingen

U kunt de administratie veel werk besparen, door bij verhuizing tijdig uw adreswijziging op te geven aan het Centraal Bureau Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht.

Leden-abonnees in Amsterdam kunnen hun adresverandering opgeven aan de Ledenadministratie Amsterdam, Rooseveltlaan 128 III, Amsterdam-Z.

Mogen wij onze lezers nog eens attent maken op de volgende door het Humanistisch Verbond uitgegeven brochures?
U kunt deze verkrijgen tegen de er achter genoemde prijzen.

Wat ben ik eigenlijk?	f 0.25
Dit wordt gedaan	- 0.30
Een verrassende ontmoeting	- 0.25
Het rassenprobleem	- 0.25
Onze kinderen tussen Humanisme en Christendom	- 0.75

Een volledige brochurelijst wordt U op Uw verzoek gaarne toegezonden.

Ook de buitenkerkelijke leden van de Partij van de Arbeid hebben een organisatorisch centrum nodig

DE HUMANISTISCHE WERKGEMEENSCHAP is dit centrum!

Het orgaan van de H.W.G. is het maandblad

„VERNIEUWING”

onder redactie van Karel Timmerman

Abonnementsprijs f 1,20 per jaar

Een proefnummer wordt U gaarne toegezonden door het Secretariaat Haagweg 210 - Leiden

REKENSCHAP

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT voor wetenschap en cultuur, wil een blad zijn voor de verdieping van de humanistische overtuiging

Redactie: Prof. Mr. A. D. Belinfante, Prof. Dr. H. Freudenthal, F. P. Huygens, Prof. Dr. Libbe van der Wal en Prof. Dr. B.W. Schaper.

Abonnementsprijs: f 7.50 per jaar (voor donateurs en contribuanten van Socrates en voor studenten f 6.— per jaar).

Het abonnement kan ieder kwartaal ingaan.

HUMANISTISCHE STICHTING SOCRATES

Oudegracht 152, Utrecht

Giro 582293

MENS EN KOSMOS

Gewijd aan de studie van godsdienst, wijsbegeerte en wetenschap met hun grensgebieden, onder redactie van N. van Gelder, Dr. H. Groot, Mr. N. Kluwer, P. Krug en Dr. D. H. Prins. Abonnementsprijs f 10,— per jaar (6 nummers). Losse nummers f 1,75. Vraagt toezending gratis proefnummer en catalogus van uitgaven op geestelijk gebied bij de uitgever **N. KLUWER - DEVENTER**. Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

WOORD VAN DE WEEK

(Radio-lezingen van het Humanistisch Verbond)

Het aantal abonnees is van september 1958 met 3600 toegenomen en bedraagt thans ruim **4900**

De abonnementsprijs is f 4,— per jaar. Maar voor hen, die nu abonnee willen worden, openen wij de mogelijkheid om alle nog in het 3e kwartaal 1961 verschijnende nummers gratis te ontvangen.

U dient dan f 1,05 over te schrijven op postrekening no. 58 t.n.v. de Hum. Luisterkring te Utrecht met als omschrijving: Nieuw abonnee 1961.

Na ontvangst krijgt u alle verschijnende nummers regelmatig toegezonden.

INDEX-BENADERINGS-POLIS

Inlichtingen omtrent deze nieuwe vorm van levensverzekering, gebaseerd op kosten van levensonderhoud, worden verstrekt door de erkende Assurantietussenpersonen en de

N.V. Levensverzekering-Mij „AURORA”

Opgericht 1887

HERENGRACHT 62 - AMSTERDAM